

Milica Goravica Stakić¹

DOPRINOS OŠTEĆENOG NASTANKU ILI UVEĆANJU ŠTETE NASTALE U SAOBRAĆAJNOM UDESU

Institut doprinosa oštećenog šteti predstavlja važan korektivni mehanizam u okviru sistema naknade štete. Njegova suština ogleda se u umanjenju ili potpunom isključenju obaveze naknade štete od strane odgovornog lica ukoliko je oštećeni svojim radnjama doprineo nastanku ili uvećanju štete koju je pretrpeo.

U pravu Republike Srbije taj institut regulisan je članom 192 Zakona o obligacionim odnosima koji propisuje: „Oštećenik koji je doprineo da šteta nastane ili da bude veća nego što bi inače bila, ima pravo samo na srazmerno smanjenu naknadu. Kad je nemoguće utvrditi koji deo štete potiče od oštećenikove radnje, sud će dosuditi naknadu vodeći računa o okolnostima slučaja.”²

Princip podeljene odgovornosti može se primeniti kako prilikom odmeravanja naknade materijalne štete tako i prilikom odmeravanja naknade nematerijalne štete, imajući u vidu da je u članu 205 istog zakona predviđeno: „Odredbe o podeljenoj odgovornosti i sniženju naknade koje važe za materijalnu štetu shodno se primenjuju i na nematerijalnu štetu.”

Ta zakonska norma daje sudovima široku diskreciju u pogledu utvrđivanja doprinosa oštećenog, kako kroz kvantifikaciju procentualne odgovornosti tako i kroz celovitu ocenu okolnosti konkretnog slučaja.

Institut doprinosa oštećenog često je bio predmet razmatranja u praksi kod naknada šteta nastalih u saobraćajnim udesima, a najinteresantniji su predmeti po odštetnim zahtevima oštećenih lica koja su pristajala na vožnju sa vozačem koji je pod dejstvom alkohola ili vozačem koji ne poseduje vozačku dozvolu i oštećenih lica koja prilikom vožnje nisu vezala sigurnosni pojas.

Navedene situacije su značajne jer, s jedne strane, postoji protivpravno ponašanje vozača koje uzrokuje štetu, dok s druge strane ponašanje oštećenog može ukazivati na svesni i voljni pristanak na povećani rizik. Takvo ponašanje oštećenog, u nekim situacijama, može biti i većinski uzrok nastanka štete, a na oštećenom je,

¹ Sudija Drugog suda, Urednica rubrike Sudska praksa, e-mail: goravica-milica@hotmail.com.

² ZOO, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93, *Sl. list SCG*, br. 1/2003 – Ustavna povelja i *Sl. glasnik RS*, br. 18/2020.

ili pak na njegovom osiguravaču, da ovo ponašanje prepozna i istakne prigovor podeljene odgovornosti.

Osiguravač ne može prema oštećenom isticati prigovore iz odnosa sa osiguranikom (npr. da je osiguranik vozio bez dozvole ili pod dejstvom alkohola).³ Međutim, prigovor doprinosa oštećenog ostaje dopušten, institut doprinosa zasniva se na ponašanju samog oštećenog, pa osiguravač može da traži sniženje naknade zbog doprinosa oštećenog.

Sudovi u Republici Srbiji procenjuju doprinos oštećenog uzimajući u obzir brojne faktore: stepen alkoholisanosti vozača, odnos između vozača i oštećenog, vreme i mesto vožnje, ponašanje oštećenog i njegov stepen svesti o opasnosti, tehničke okolnosti nezgode, kao i starost i zrelost oštećenog.

Kod saobraćajnih nezgoda, ocena doprinosa oštećenog neposredno se oslanja na standarde bezbednog ponašanja iz Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima,⁴ jer povrede tih dužnosti signaliziraju nesavesnost oštećenog i uzročnu vezu s povećanjem štete.

Prikazom sledećih presuda ilustruju se različiti pristupi u oceni doprinosa oštećenog.

1. Viši sud u Užicu je u predmetu Gž 1398/21⁵ ocenio da je tužilja kao putnik, propustom da veže sigurnosni pojas, doprinela nastanku svog povređivanja u visini od 50%, a time i visini nematerijalne štete.

2. U predmetu Rev 5302/19⁶ činjenično stanje je bilo sledeće: maloletni E. E. i D. D., obojica bez položenog vozačkog ispita i neosposobljeni za bezbednu vožnju, vozili su odvojena putnička vozila. E. E. je vozio automobil svog oca, pri brzini od 74,9 km/h na oštećenom i krivudavom putu. U krivini je izgubio kontrolu nad vozilom, koje je izašlo sa kolovoza i prevrnulo se, a pošto E. E. nije bio vezan sigurnosnim pojasom, ispao je iz vozila na kolovoz i postao iznenadna prepreka za vozilo D. D., koje je išlo iza njega i pregazilo ga. Ni jedan ni drugi učesnik nije imao vozačku dozvolu. Veštačenje je utvrdilo da kontakta između vozila nije bilo pre prevrtanja, a da bi vezivanje sigurnosnog pojasa sprečilo izletanje E. E. iz automobila i posledično gaženje. Osiguravač je u vansudskom postupku porodici isplatio 50% od ukupno procenjene štete, smatrajući da je E. E. toliko doprineo nastanku posledica. Nižestepeni sudovi su potvrdili procenat doprinosa od 50%, navodeći da se radi o podjednako odgovornosti oba maloletnika – i vozača koji je pregazio E. E. i samog E. E., koji je svojom vožnjom bez dozvole, neprilagođenom brzinom

³ Videti odredbu člana 28 Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju, *Sl. glasnik RS*, br. 51/2009, 78/2011, 101/2011, 93/2012 i 7/2013 – odluka US.

⁴ Videti odredbe članova 30. st. 1, 178 i 187 ZOBS, *Sl. glasnik RS*, br. 41/2009, 53/2010, 101/2011, 32/2013 – odluka US, 55/2014, 96/2015 – dr. zakon, 9/2016 – odluka US, 24/2018, 41/2018, 41/2018 – dr. zakon, 87/2018, 23/2019, 128/2020 – dr. zakon, 76/2023 i 19/2025.

⁵ Dostupno na: <http://www.propisionline.com/IndOk/Index>.

⁶ Dostupno na: <https://www.vrh.sud.rs/sr>.

i nevezivanjem pojasa stvorio rizik i omogućio nastanak fatalne posledice. Vrhovni kasacioni sud je odbio reviziju, potvrdivši da nevezivanje sigurnosnog pojasa ima neposrednu uzročnu vezu sa fatalnim ishodom, da vožnja bez dozvole i neosposobljenost uvećavaju doprinos oštećenog i da se procenat doprinosa (50%) zasniva na podjednakoj krivici oba učesnika.

3. Prilikom donošenja presude Gž 23/2023 od 29. 11. 2023. godine,⁷ Apelacioni sud u Beogradu je našao da ne postoji doprinos tužioca nastaloj šteti u situaciji kada, vršeći svoju profesionalnu dužnost, u kolima hitne pomoći nije bio vezan sigurnosnim pojasom dok je pružao pomoć pacijentu. U tom predmetu je sud imao u vidu to da tužilac nije bio u mogućnosti da sedi na fiksiranoj stolici na kojoj bi mogao vezati pojas, jer je na toj stolici sedela supruga pacijenta, a tužilac je morao biti uz pacijenta, kako bi bio u mogućnosti da mu ukaže nužnu pomoć, te je našao da nema doprinosa.

4. Vrhovni kasacioni sud je u predmetu Rev 3096/20⁸ našao da je oštećeni J. J., pristajanjem na vožnju sa licem bez vozačke dozvole i nevezivanjem pojasa, doprineo nastanku štete u visini od 30%. Okolnosti slučaja su bile takve da je mal. J. J. stradao kao saputnik u putničkom vozilu koje je prethodno protivpravno oduzeto vlasniku. Vozilom je u trenutku nezgode upravljao drugi maloletnik K. K., koji nije imao vozačku dozvolu niti je bio osposobljen za bezbedno upravljanje vozilom. J. J. je najpre i sam upravljao vozilom nakon što je pokrenuo motor, a zatim je došlo do zamene vozača. Do nezgode je došlo usled izletanja vozila sa puta i prevrtanja. Osiguravač je u vansudskom postupku porodici oštećenog isplatio deo naknade, umanjene za 50% zbog procenjenog doprinosa oštećenog usled pristanka na vožnju sa licem bez dozvole. Prvostepeni sud je tokom postupka utvrdio doprinos oštećenog od 20%, dok je drugostepeni sud taj doprinos opredelio na 30%. Vrhovni kasacioni sud je potvrdio stav drugostepenog suda nalazeći da je oštećeni imao svest o riziku, jer je bio učesnik u protivpravnom oduzimanju vozila, a inicijalno je i sam upravljao njime bez dozvole, kao i da oštećeni nije bio vezan sigurnosnim pojasom, čime je uvećana težina posledica. Sud je imao u vidu i to da je oštećeni bio maloletnik od 14 godina, te da je njegov stepen zrelosti niži. Dakle, u tom slučaju se naročito vodilo računa o stepenu zrelosti oštećenog i to je bio faktor koji je doprineo da se doprinos utvrdi na manje od 50%.

5. Presudom u predmetu Rev 13044/23⁹ Vrhovni sud Republike Srbije potvrđuje da je pristajanje na vožnju sa licem koje nije bilo potpuno sposobno za upravljanje vozilom razlog za utvrđivanje postojanja doprinosa oštećenog nastanku štete i ovaj doprinos opredeljuje na 50%.

6. Apelacioni sud u Beogradu, u predmetu Gž 5085/12¹⁰, doprinos oštećenog usled pristajanja na vožnju sa licem pod uticajem alkohola opredeljuje na 40%.

⁷ Dostupno na <https://propissoft.profisistem.rs/#>.

⁸ Dostupno na: <https://www.vrh.sud.rs/sr>.

⁹ Dostupno na: <https://www.vrh.sud.rs/sr>.

¹⁰ Dostupno na: <http://www.propisonline.com/IndOk/Index>.

U obrazloženju presude se navodi: „Prema činjeničnom stanju utvrđenom u prvo-stepenom postupku, a saglasno podacima iz krivičnih spisa, saobraćajnoj nezgodi prethodilo je druženje tužioca sa imenovanim, kojom prilikom su, i to neposredno pred krivični događaj, obojica konzumirali alkohol. Imajući u vidu to da je tužiocu nesumnjivo bilo poznato da je ovaj konzumirao alkohol i da nije posedovao saobraćajnu dozvolu (što je kao oštećeni izjavio prilikom saslušanja u postupku vođenom pred nadležnim Osnovnim sudom protiv okrivljenog), pristajući na vožnju sa njim u takvom stanju – svesno je preuzeo rizik mogućeg nastanka štetnih posledica.“

7. Vrhovni kasacioni sud je u rešenju Rev 1261/19 od 16. 10. 2019. godine našao da se u situaciji kada oštećeni suvozač nije bio sa vozačem, dok je ovaj konzumirao alkohol, već ga je vozač sustigao i ponudio mu da ga poveze, te da je do nezgode došlo nekoliko sekundi nakon što je on ušao u vozilo, ne može zaključiti da je suvozač prihvatio vožnju sa alkoholisanim licem i svesno preuzeo rizik mogućeg nastanka štetnih posledica.¹¹

Analizirana sudska praksa pokazuje da institut doprinosa oštećenog omogućava proporcionalno umanjeње naknade u skladu sa učešćem oštećenog u nastanku štete, kao i da se doprinos oštećenog dosledno tretira kao faktičko pitanje koje sud u svakom predmetu pojedinačno ispituje. Pristajanje na vožnju s licem pod dejstvom alkohola ili licem koje nije osposobljeno za vožnju, ne mora nužno da znači postojanje doprinosa oštećenog, već sudovi svaki slučaj ocenjuju pojedinačno, vodeći računa o svim okolnostima, a naročito o stepenu svesti i voljnom prihvatanju rizika. Sudovi prave razliku između pukog pristajanja na vožnju i svesnog prihvatanja povećanog rizika, a doprinos oštećenog procenjuje se prema trenutnoj svesti i ponašanju, pri čemu se vodi računa o svim okolnostima slučaja, pa tako npr. i o starosti oštećenog, kao faktoru koji utiče na njegovu zrelost i svest o prihvatanju opasnosti. Takođe, vodi se računa o objektivnim okolnostima, kao npr. o tome da li je medicinski tehničar bio u mogućnosti da tokom prevoza lica kome je potrebna medicinska pomoć bude vezan pojasom.

Praksa nije u potpunosti ujednačena, što potvrđuje razlika u proceni doprinosa u prikazanim presudama. Primećuje se i da sudovi prave razliku između subjektivne svesti o riziku i empirijskih dokaza o nivou alkoholisanosti. Imajući u vidu značaj instituta doprinosa oštećenog, bilo bi korisno da praksa zauzme jasnije standarde u pogledu dokazivanja svesti o riziku i jasnije standarde prilikom opredeljivanja stepena doprinosa u takvim situacijama, kako bi se osigurala pravna sigurnost i dosledna primena načela pravičnosti.

¹¹ Dostupno na: <https://www.lexonline.paragraf.rs/paragrafSRB/>.